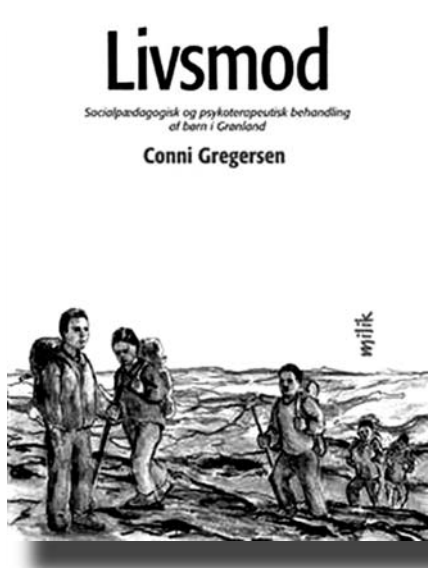

KULTURTILPASSET FORSTÅELSE

Anmeldelse af Ida Koch

Conni Gregersen:
LIVSMOD – socialpædagogisk og
psykoterapeutisk behandling af børn i
Grønland. Illustreret af Niels Motzfeldt.
Forlaget Milik, 2010, 228 sider, kr. 299.
Findes også i grønlandsk udgave.

Psykolog Conni Gregersen (CG) flyttede i 1994 til Grønland. Med sig i bagagen bragte hun mange års erfaringer fra arbejde i Danmark med sårbare, udsatte børn og deres familier. Siden da har hun boet i Nuuk, hvor hun dels har arbejdet med den samme målgruppe, dels har undervist, superviseret og formidlet.

Hendes karriere er på denne måde ganske usædvanlig. Mange danske psykologer er på nogle måneders eller få års besøg i Grønland, uden for alvor at blive en integreret del af det vanskelige og betagende land. Et land, der på den ene side nok er et af de vildeste, farligste og smukkeste lande og med en befolkning præget af åbenhed, gæstfrihed og imødekommenhed, og på den anden side et land med noget nær en verdensrekord i selvmord, drab, alvorligt omsorgssvigt, alkoholisme, seksuelle overgreb og incest.

Desuden er Grønland et land, hvor en fangerkultur og det oprindelige folks tænkemåde og livsstil på komplicerede måder kolliderer med moderne vestlig tænkemåde og livsstil. Dette bl.a. som resultat af kolonialisme og en alt for hurtig (vestlig) udvikling.

At fangerkulturen og overtroen går hånd i hånd med 'det vestlige' hos selv de mest uddannede grønlændere, og så at sige ligger lige under overfladen den dag i dag, har jeg selv på nærmeste hold oplevet flere gange. Som dengang jeg besøgte to akademikere i en

by på vestkysten, og de stolt viste et meget flot skind af en isbjørn frem, som den enes bedstefar havde nedlagt. Et par timer efter faldt det ned fra væggen, hvor det hang. Parret blev ganske alvorlige og utilpasse og sagde, at det var et varsel. Nu ville de ikke have skindet længere i deres hus.

CGs lange arbejdsliv i Grønland er et udtryk for netop noget af det, som Grønland har så stort behov for: Kontinuitet og kulturtilpasset forståelse, høje kvalifikationer, indsigt og ydmyghed.

Bogen slutter med et af flere fine eventyr – og her vil jeg begynde min anmeldelse. Eventyret er *Isfjeldets Beretning*, og handler om, hvordan det var at blive afstødt fra 'moder'-gletcheren. Isfjeldets stemme fortæller om angsten ved at løsrive sig, miste sig selv, blive kastet alene ud i det store ishav og langsomt blive transformeret, først til et selvstændigt isfjeld, der til stadighed bliver mere rundt og blødt i kanterne, og siden til noget andet – nemlig vand. Det lille isfjeld hører fra en 'broder': "Det er slet ikke så farligt at smelte, man forsvinder ikke, man får bare en ny form og bliver meget, meget større, eller måske er det mere rigtig at sige 'bredt ud'" (p.217)

Historien giver mange associationer: F.eks. om unges selvstændiggørelse og om at skulle langt væk fra familien, når grønlandske unge skal uddanne sig, modtage behandling eller anbringes på døgninstitutioner. Og det er vel CGs mening med dette og de øvrige eventyr: At de skal give associationer ind i kulturen og de særegne vilkår, i behandlingsarbejdet og i de sårbare børn og unges sind.

I tillæg giver *Isfjeldets Beretning* mig en tanke om denne bogs forfatter, en tanke som flere gange har trængt sig på, og som jeg ikke aner om CG sympatiserer med.

CG har løsrevet sig fra moderlandet Danmark og Århus, hvorfra hun blev cand.psych. For 16 år siden kastede hun

sig ud i en delvist fremmed kultur, med ganske ukendte arbejdsbetingelser og store vanskelige arbejdsopgaver. Og hun mødte dette nye med åbenhed og glæde, nysgerrighed, undren, kærlighed, respekt og (måske) med lidt kilden i maven. Hun lod sig inspirere og transformere, indarbejdede det nye i det gamle, og lod sig flyde og rulle i det store, kolde land. Men aldrig uden at miste fagligheden – eller sig selv.

Det er sådan jeg læser *Livsmod*. Bogen oser af respekt for det særligt grønlandske, af respekt for de mennesker forfatteren arbejder med, såvel de sårede børn og unge, deres forældre og de mange fagpersoner, uddannede som ikke uddannede, som tager sig af dem.

Livsmod er ikke en typisk vestlig lærebog i pædagogik eller psykologi. Jo vist, den bygger på kendte vestlige og omhyggeligt udvalgte teorier, såsom Freud, Stern, Yalom, Noel Larson, diverse tilknytnings-teorier og neuropsykologiske teorier osv., men også disse er transformeret til noget brugbart netop til den kontekst, som nu danner rammerne for en 'grønlandsk' psykolog (se f.eks. afsnittet om Yaloms tanker omsat til Grønland, p.17ff). En del af teorierne er gennemgået i et større afsnit midt i bogen, og er formidlet på en letlæselig måde, fuld af brugbare metaforer, svarende til det billedsprog, som mange grønlændere kender til.

Målgruppen for *Livsmod* er tværfaglig og bred, ligesom gruppen af personer, der arbejder med udsatte og sårbare i Grønland er det. CG klarer at formidle selv komplicerede forhold og teorier på en måde, så disse bliver begribelige og umiddelbart omsættelige i praksis. Der er mange konkrete eksempler, illustrerende og associationsfremmende eventyr, og teksterne er til tider helt praksisnære og retningsgivende, helt ned i detaljen, som f.eks. i omtalen af en udviklingsfremmende pædagogik på døgninstitutionerne. Teorierne ligger i de fleste praksisnære kapitler implicit som et lagen under dynen, og den inter-

esserede kan via hjælpsomme henvisninger gå ind under dynen og fiske grundlaget frem. Til tider er teksten så fremkommelig, at jeg kan frygte, at læseren kan komme til at suse lidt for hastigt hen over den i øvrigt meningsmættede tekst.

CG opdager hurtigt efter sin ankomst, at der er ting, der er anderledes i Danmark i f.t. i Grønland. ”En overraskende iagttagelse var for eksempel, at de børn, jeg arbejdede med på trods af temmelig traumatiserede livshistorier ofte ikke var skadet i de dybere strukturer i personligheden. De havde for eksempel tillid til, at jeg virkelig ville hjælpe dem, både at jeg ønskede at hjælpe og var i stand til det. De troede også på, at jeg talte sandt, og de havde en forunderlig let adgang til deres indre, til dybderne i sig selv, de åbnede sig som blomster i solskin, når timen begyndte, og følte sig tydeligt hjulpet bagefter. Samtidigt udviste de den samme form for problemer med grænser og med forvaltning af følelser, som jeg kendte fra udsatte og sårbare børn i Danmark” (p.11).

CGs nysgerrighed og ydmyghed slår igennem mange steder i teksten. Vi ved ikke før vi ved, og vi skal hele tiden være åbne for ny læring. Jeg har ved flere lejligheder både besøgt Grønland som gæst, som turist og som gæsteunderviser dels af fagkolleger, dels af tværfaglige grupper. Jeg har her, ligesom når jeg i Danmark arbejder med sårbare og krænkede/traumatiserede børn og unge fra minoritetsdanmark oplevet, at netop ydmygheden og den oprigtige undren er helt nødvendig – og i øvrigt ordentlig. Vi er som danske psykologer (også etniske grønlændere er uddannet i DK) på udebane, og må indse vores begrænsning med hensyn til teoriernes rækkevidde og til det, at vide. Danske professionelle har alt for ofte mødt grønlandske kolleger og derboende mennesker med en imperialistisk bedreven. Dette er der ingen spor af hos CG.

Jeg undrer mig en anelse over at Fonagy m.fl. ikke er nævnt, al den stund at deres mentaliseringsbaserede terapiform kunne være særdeles anvendelig her, og al den stund, at CG på mange måder synes at arbejde i overensstemmelse med disse tilgange. Hendes behandlingsmæssige til-

gang er den systemiske tænkning og den gennemgås (p.179 ff) med vægt på cirkulær spørgeteknik, hypotesedannelse, positiv reformulering (herunder pacing og leading) som væsentlige elementer. For mig at se, ligger mange af disse elementer meget tæt på den mentaliseringsbaserede tilgang, der blot går nogle (hensigtsmæssige) skridt videre.

Holdningen, der gennemsyrrer hele bogen, er således anerkendende, ressourceorienteret, humanistisk, optimistisk og respektfuld. CG er gennemgribende børne/unge/menneske-loyal.

I omtalen af de sårbare og udsatte børn/unge og deres familier ligger hovedvægten på stærkt omsorgssvigtede børn i meget dysfunktionelle familier: Børn og unge, der har været udsat for eller vidne til alvorlig vold og mishandling, misbrugende børn og unge eller sådanne, der er vokset op i familier med misbrug, seksuelt krænkede, børn og unge, der har levet i ekstrem fattigdom, uden mad osv. Ikke underligt, at hovedvægten ligger netop dér, jfr. indledningen.

Mange af disse børn bliver ikke identificeret tidligt, og de professionelle og forvaltningen kommer således ofte for sent ind i billedet. Der er, som i Danmark, megen ’langmodighed’ og systemsvigt i forvaltningerne. Når de så endelig identificeres i Grønland, fører det ofte til anbringelse på døgninstitution eller i familiepleje. I store grundige kapitler gennemgås relevante problemstillinger for børn og unge, der anbringes i såvel pædagogiske som behandlingsorienterede døgninstitutioner.

Man kunne have ønsket en tilsvarende grundig og praksisnær gennemgang af de nødvendige rammer og forholdemåder for så vidt angår børn og unge, der placeres i familiepleje. Disse anbringelser ramler i Grønland og i Danmark ofte sammen, netop grundet uvidenhed, fejlagtig visitering og mangel på supervision. Men det skal medgives, at meget af det som CG skriver om rammerne og pædagogikken på døgninstitutioner, også kan indtænkes i plejefamilieanbringelser.

CG holder sig til børnenes og de unges fortællinger og deres og hendes forståelse

af de forhold, de er vokset op under. Hun ser børnenes og de unges vanskeligheder og adfærd, som udtryk for belastninger i udviklingsprocessen, snarere end som sygdom. Og hun forstår megen af den adfærd, som skadede børn og unge udviser, som udtryk for noget tillært nødvendigt, som overlevelsestrategier, der måske engang var livsnødvendige, men som senere vil føre til en lang række vanskeligheder.

”Adfærden er en overlevelsestrategi i en i øvrigt umulig situation, så i stedet for blot at fordømme mennesker for deres forkerte opførsel, er det hensigtsmæssigt og forunderligt at undersøge, hvad der får dem til at gøre det, de gør” (p.24). Det er på baggrund af, hvad der vides om resiliens (styrken til at stå livet igennem og udvikle sig hensigtsmæssigt trods modstand og belastning), at vi skal forstå, hvad der typisk har manglet i børnenes og de unges opvækstvilkår, og at vi skal forstå deres udvikling og symptomer (se bl.a. p. 176 ff).

Dette er et vigtigt syn på børnene og de unge – nok så umulige, som de kan fremtræde. De har lært noget af nød, som skal aflæres igen, som unødigt og skadende for dem selv og andre.

CG undgår begrundet det moderne diagnose-race (se bl.a. p.81). Det er befriende. Ligeledes bryder hun jagten på evidens, ved at være tro mod sine erfaringer og den opsamlede viden. Hun gør sig ikke ’talfin’ og målingsrettet. Også det er befriende.

CG gennemgår derimod, hvad der sker med børn, de være sig nok så forskellige, der udsættes for omsorgssvigt og krænkelse, og hvad der vil være hjælpsomt for en heling og udvikling. Hvordan omgås disse børn, hvilke rammer skal der gives børnene i dagligdagen, således at de kan vokse? Hvad kræver det af pædagoger, psykologer og andre, der arbejder med disse børn og unge? Hvorfor er det så væsentligt, at ikke alene børnene og de unge får hjælp, men også deres forældre og familie i det hele taget, som de, uanset de grusomheder, som de har været udsat for, har et historisk og identitetsmæssigt fællesskab med?

Af mange specifikke forhold ved at arbejde med udsatte børn og unge i

Grønland skal jeg nævne et par væsentlige, som CG behandler:

I Grønland mangler der professionelt uddannede på mange niveauer. Derfor må også helt uuddannede påtage sig arbejdsopgaver, som i Danmark fordrer mellem-lange eller lange uddannelser. Hvorledes kan man styrke denne ikke uddannede arbejdsstyrke.

Afstandene er enorme i Grønland, med bysamfund og et utal af små bygdesamfund temmelig spredt på den mægtige ø. Det giver helt særlige problemer med f.eks. at fastholde kontakten mellem anbragte børn og unge og deres familier. Det er meget kostbart og besværligt at komme fra østkysten til vestkysten, og der er også store infrastrukturelle problemer mellem bygder/byer på samme kyststrækning. CG taler ikke desto mindre for nødvendigheden af at overkomme disse afstande, når det, som det i flg. CG oftest er, er relevant at vedligeholde kontakten. Hertil kræves kreativitet og en insisterende attitude. Hvorvidt der skal arbejdes på, at opretholde kontakten til familien eller ej, forudsætter en helt individuel og konkret vurdering, hvor barnets behov og situation altid skal være det afgørende.

De mange små, adskilte og tætte (i Nils Christies forstand) samfund byder omvendt på en række særlige problemer for det pædagogiske/socialt og terapeutiske arbejde. Folk (klienterne og de professionelle/semiprofessionelle) kender til hinanden, er måske familiemæssigt vævet ind i hinanden og det er nærmest umuligt ikke at møde hinanden i Brugsen eller ved Brættet. ”Dette er en del af virkeligheden, og vi hverken kan eller skal lave om på det, men det er en udfordring hele tiden at finde nye måder at håndtere disse særlige vilkår på, så ingen lider unødigt under det, men at man tværtimod kan bruge den energi, der ligger i, at samfundet er så tæt” (p.123).

Hvilke implikationer har dette for det sociale/pædagogiske arbejde, og hvorledes kan man håndtere disse udfordringer og fastholde den nødvendige professionelle neutralitet og indstilling?

Denne problemstilling gælder også for tolkene, som det i mange tilfælde er helt

nødvendigt at involvere i arbejdet med de grønlandske børn/unge og forældre.

CG behandler (p. 203 ff) en række relevante problemstillinger netop i f.t. Tolketjenesten. På et kursus, som cand.psych. Else-Marie Mathiassen og jeg afholdt for en tværfaglig gruppe i Nuuk i 2009, der forudsatte simultan tolkning, fik vi lejlighed til at tale med tolkene. Vi spurgte dem om, hvordan det var at være vidne til al den fortvivlelse, som de som tolke blev udsat for. Fik de supervision? Hvem tog sig af deres følelser og tanker, f.eks. i f.m. tolkevirkksomhed af terapi. De gav udtryk for, at supervision og bearbejdning i det hele taget af det oplevede var en massiv mangelvare.

Det er her som i Grønland belastende at være tæt på, være vidne til og kalde på fortællinger fra svigtede og sårbare børn og unge. (bl.a. p 115 ff) Hertil kommer, at mange af de professionelle på nogle måder har en fortid, der ligner de børn og unges, de arbejder med – uanset deres nuværende faglige funktion. Omsorgssvigt, krænkelse af forskellig art, incest osv. er så udbredt i Grønland, at det næsten ikke kan undgås, at en del medarbejdere, uddannede eller ikke uddannede, kan være ramt selv. Det kan på den ene side gøre disse medarbejdere særligt velegnede til at arbejde med de sårbare børn og deres familier. På den anden side kan der f.eks. ske en uhensigtsmæssig overidentifikation med de unge ofre, hvilket kan føre

til f.eks. skadevoldende omgang med dem. Derfor betones det i bogen, at man for at undgå dette og en retraumatisering af medarbejderne i øvrigt, skal sørge for uddannelse, efteruddannelse, supervision og evt. hjælp til at bearbejde egne traumer.

CG forsøger at forklare den overvældende forekomst af de tidligere nævnte problemer med bl.a. den meget hastige opløsning af en bygde- og fangerkultur, hvor mange familier blev (tvangs)flyttet, tre-generationsfamilien og fællesskaber blev opbrudt, og meget af den prestigegivende know-how blev tabt. Det betød statustab, arbejdsløshed, overflødigførelsen af de gamle og en følelse af meningsløshed og ensomhed hos mange. Med tilflytningen til byerne kom så i tillæg bl.a. tilgængeligheden af alkohol, som ganske mange grønlandere i dag misbruger. (p.15.ff) De drastiske forandringer i det grønlandske samfund fostrer, som CG skriver, ”øgede sociale problemer. Gamle livsformer nedbrydes i et tempo, som gør det vanskeligt for nogle at omstille sig.”

Livsmød er en væsentlig bog – ikke blot for professionelle og ikke uddannede medarbejdere i Grønland, der arbejder med sårbare og mishandlede børn og unge. Den rummer tilgange, holdninger og forståelser som mange i Danmark kan lære af.

Ida Koch er cand.psych., aut. specialist i psykoterapi og supervision. Arbejder i Den Gule Flyver på Nørrebro i København.